

Dariusz A. Rymar

Konferencja: Edycja źródeł do dziejów pogranicza śląsko-wielkopolsko-pomorsko-lubusko-br

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 2/6, 183-188

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 6/2

Dariusz A. Rymar
Gorzów

**Konferencja:
Edycja źródeł do dziejów pogranicza śląsko-
wielkopolsko-pomorsko-lubusko-brandenburskiego**

W dniach 8-9 września 1998 r. odbyła się w gorzowskim archiwum państwowym konferencja poświęcona edycji źródeł do dziejów pogranicza śląsko-wielkopolsko-pomorsko-lubusko-brandenburskiego. Konferencję zorganizowały: Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Archiwum Państwowe w Szczecinie Oddział w Gorzowie oraz Towarzystwo Przyjaciół Archiwum i Pamiątek Przeszłości. Konferencję finansowały CBŚB oraz Wydział Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp.

W konferencji wzięło udział 25 osób, w tym m.in.: prof. dr hab. **Kazimierz Bobowski** — przewodniczący Komisji Edycji Źródłowych CBŚB; dr **Ryszard Gładkiewicz** — dyrektor CBŚB; mgr **Jadwiga Dunaj** — CBŚB; prof. dr hab. **Rościsław Żerelik**, prof. dr hab. **Andrzej Małkiewicz** — wszyscy z Wrocławia; prof. dr hab. **Antoni Barciak** z Katowic; prof. dr hab. **Tadeusz Marczak**, dr hab. **Andrzej Wałkowski** oraz dr **Bogdan Tropak** — wszyscy z Zielonej Góry; doc. dr hab. **František Musil** oraz dr **Malina** z Wyższej Szkoły Pedagogicznej z Hradec Králové. Oprócz nich wzięło udział kilkanaście osób z Gorzowa i okolic — członków Towarzystwa Przyjaciół Archiwum, m.in. mgr **Władysław Chrostowski** — Wojewódzki Konserwator Zabytków, dr **Wojciech Sadowski**, dr **Stanisław W. Adamczyk** (Skwierzyna), mgr **Henryk Maciej Woźniak**, mgr **Zbigniew Czarnuch** (Witnica), dr **Tomasz Jurek** oraz mgr **Dariusz A. Rymar**. Inicjatorem i pomysłodawcą przeprowadzenia konferencji w Gorzowie był dr hab. **Andrzej Wałkowski** z WSP w Zielonej Górze.

W programie konferencji przewidziano nast. porządek:

1. *Stan, potrzeby i możliwości rejestracji źródeł do dziejów pogranicza śląsko-wielkopolsko-pomorsko-lubuskiego* — dyskusja panelowa,
2. Prof. R. Żerelik, dr R. Stelmach, prof. A. Barciak, *Doświadczenia z realizacji dolno- i górnośląskiego katalogu dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych jako podstawa koncepcji katalogu północno-śląskiego* — referaty,
3. Mgr Dariusz A. Rymar, *Koncepcja i możliwości realizacji katalogu północno-śląskiego w świetle zasobów gorzowskiego Oddziału AP* — referat;
4. Dr Tadeusz Dzwonkowski, *Koncepcja i możliwości realizacji katalogu północno-śląskiego w świetle zasobów Archiwum Państwowego w Zielonej Górze* — referat,
5. Dr B. Tropak, dr hab. A. Wałkowski, *Możliwości zastosowania programu komputerowego FAUXPAR do realizacji katalogu dokumentów* — referat z pokazem programu.

Celem konferencji była odpowiedź na pytanie czy jest możliwa kontynuacja wydawanego przez Uniwersytet Wrocławski katalogu śląskich dokumentów średniowiecznych w odniesieniu do terenu tzw. „Ziemi Lubuskiej”. Nie udało się to do końca, gdyż zabrakło referenta z AP w Zielonej Górze.*

W dyskusji panelowej poruszano wiele problemów. Prof. A. Małkiewicz dotknął problemu braku źródeł odzwierciedlających procesy zachodzące w Polsce w latach 80. jak np. działalność opozycji podziem-

* Jego referat przedstawimy w następnym numerze Rocznika.

nej w czasie stanu wojennego oraz narodzin pluralizmu politycznego po „okrągłym stole”. Poruszano także sprawę tworzenia się województwa lubuskiego zwłaszcza w kontekście rozważanego wydania katalogu dokumentów średniowiecznych. H. M. Woźniak mówił o sprawie ewentualnego przyszłego herbu województwa lubuskiego, jako istotnego czynnika integrującego region (jego głos w dyskusji spisany na następnym dzień zamieszczamy po tym tekście).

Doświadczenia w zakresie edycji katalogu dokumentów czternastowiecznych przedstawili prof. R. Żerelik (także w imieniu nieobecnego dr R. Stelmacha) oraz prof. A. Barciak.

We wrocławskim Archiwum Państwowym znajduje się ponad 60 tys. dokumentów pergaminowych i papierowych od 1175 r. Pod tym względem jest to największy zasób w kraju. W końcu lat 70. rozpoczęto prace nad udostępnieniem tych materiałów. Do tej pory udało się opracować i wydać 7 tomów katalogu, który obejmuje 5235 regestów dyplomów z lat 993-1400: T. I — 827 dokumentów do 1300 r.; T. II — 761 dok. z lat 1301-1327; T. III — 911 dok. z lat 1328-1350; T. IV — 700 dok. z lat 1351-1365; T. V i VI — 683 dok. z lat 1366-1379; T. VII — 661 dok. z lat 1392-1400. Aktualnie trwają prace nad tomem VIII, w którym znajdują się indeksy dla wszystkich dotychczas wydanych tomów. Zespół pracowników opracowujących poszczególne tomy Katalogu zdecydował, aby noty złożone były z numeru kolejnego, daty i miejsca wystawienia dokumentu w brzmieniu oryginalnym i obecnym, regestu w języku polskim — ograniczonego do podania imion wystawcy i odbiorcy oraz zasygnalizowania treści aktu, pomijając listę świadków. Opis dokumentu składa się z informacji o formie przekazu dokumentu, jego języka, materiału z jakiego został wykonany i wymiarów. W dalszej kolejności noty zawierają informacje o zachowanych pieczęciach.

Kolejne tomy katalogu będą zawierały dokumenty: kancelarii książęcych (tom IX), poklasztorne (tomy X-XIX), miast śląskich (tomy XX-XXX). Ostatnia seria Katalogu obejmie dokumenty dawnych majątków śląskich (tomy XXXI-XXXIII).

Prof. A. Barciak przedstawił stan prac nad edycją źródeł z XIV w. dotyczących Górnego Śląska. Katalog będzie obejmował dokumenty znajdujące się w archiwach państwowych w Katowicach, Wrocławiu i Opawie (Czechy). Ustalono także, iż w katalogu znajdują się także dokumenty przechowywane poza archiwami państwowymi np. w archiwach kościelnych lub bibliotekach. Przyjęto także, że w katalogu znajdują się tylko oryginały dokumentów, zaś dokumenty zawarte w kopiarzach sąsługują na osobną publikację. Obecnie trwają prace nad pierwszym

tomem katalogu, który obejmie ok. 120 dokumentów przechowywanych w archiwach polskich oraz również ok. 120 znajdujących się w archiwum w Opawie. Pierwszy tom katalogu zostanie zaopatrzony w indeks osobowy (regestry będą zawierały listy świadków), geograficzny, indeks pieczęci i znaków notarialnych oraz konkordancję.

Mgr D. A. Rymar przedstawił stosunkowo niewielki zasób dokumentów pergaminowych przechowywanych w Oddziale AP w Gorzowie. Jest to 146 dokumentów pochodzących z zespołu Akta miasta Gorzowa. Spośród tych dokumentów 62 jest z XIV w., 54 z XV, 21 z XVI, 8 z XVII i 1 z XVIII. Spośród 116 dokumentów średniowiecznych 55 (47%) zostało wystawionych przez władców Brandenburskiej bądź ich urzędników (3 z dynastii Askańskiej, 1 przez Gryfitę, 25 przez Wittelsbachów, 7 przez Luksemburgów, 9 przez Hohenzollernów oraz 8 wystawionych przez kancelarie krzyżackie).

Drugą co do wielkości grupą dokumentów, są dokumenty wystawione przez różne instytucje kościelne: Stolicę Apostolską — 3, biskupów kamieńskich — 12, archidiecezję gnieźnieńską — 1, biskupstwo lubuskie — 1, kapitułę kolegiacką w Myśliborzu — 4, klasztory cysterskie — 5 (w Choryni, Paradyżu i Pelczycach), klasztor benedyktynów z Norymbergii — 1. Łącznie jest to 27 dokumentów (23%).

Kolejna grupa to dokumenty wystawione przez miasta: 13 przez Gorzów, 1 przez Frankfurt nad Odrą i 1 przez Stargard Szczeciński — łącznie 15 (13%).

Ostatnia grupa to dokumenty rycerskie i mieszczańskie — jest

ich 14 (12%). Są to umowy kupna-sprzedaży bądź zastawu majątku. Są wystawiane przez rody rycerskie i mieszczańskie z Gorzowa i jego najbliższych okolic. Wśród rodów rycerskich wystawcami są przedstawiciele rodzin: Wedel, Lyvendal (Liebenthal), Marwitz, Horker, v. d. Ost, Pariss. Rodziny mieszczańskie to: Frizze, Belkow, Rakow, Hensel, Landsberg i Berenfeld.

Pozostałe 5 dokumentów to wyroki oraz układy pokojowe (4%).

W roku 1998 dla dokumentów sporządzono inwentarz książkowy, który może stać się podstawą dla celów edycji ewentualnego katalogu. Autor zwrócił także uwagę, iż można by — z uwagi na stosunkowo niewielką liczbę dokumentów — w katalogu nie ograniczać się tylko do oryginałów lecz także korzystać z regestów zawartych w kopiariuszach (których jest zaledwie 9). Katalog taki jest bardzo potrzebny, gdyż nie ma wydawnictwa zawierającego dokumenty z terenu powstającego województwa lubuskiego. W opinii autora katalogiem powinno się objąć dokumenty do roku 1500, jako umownej daty kończącej średniowiecze — liczba dokumentów i stan ich opracowania na to pozwala. Autor postulował także zastosowanie możliwie szerokich regestów dokumentów, zawierających i listy świadków.

W drugim dniu konferencji dr hab. A. Wałkowski oraz dr B. Tropak przedstawili możliwości zastosowania programu komputerowego FAUXPAR do realizacji katalogu. Program ten był pierwszy raz prezentowany 15-16 XII 1994 w Toruniu na sympozjum poświęconym komputeryzacji archiwów.¹ Od tego czasu uległ on pewnym modyfikacjom, polegającym na uproszczeniu rekordów, co stało się możliwe po rezygnacji z niektórych pól.

W dyskusji nad prezentacją zwracano uwagę, iż program ten jest opracowany w mało przyjaznym dla użytkownika środowisku — MS-DOS. W efekcie baza ma mało ciekawy interfejs. Sprawia to także pewne problemy w instalacji programu — konfiguracji drukarki oraz wymusza konieczność zainstalowania dodatkowych czcionek.

W podsumowaniu obrad dr R. Gładkiewicz wypunktował najważniejsze postulaty wynikające z konferencji:

1. Ewentualny katalog powinien obejmować teren powstającego województwa lubuskiego, a więc zasób dokumentów z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze oraz AP w Szczecinie Oddział w Gorzowie Wlkp.;

¹ Zob. B. T r o p a k, A. W a ł k ó w s k i, *Próbna wersja bazy danych FAUXPAR przeznaczonej dla opracowania dokumentów w archiwach państwowych*. [w:] *Komputeryzacja archiwów*, t. II, Toruń 1996, red. B. R y s z e w s k i, s. 37-52.

2. Rozstrzygnięcia wymaga górnej granicy chronologicznej dla opracowywanego katalogu. Z punktu widzenia archiwum gorzowskiego, optymalne byłoby przyjęcie roku 1500, jednak zależeć to będzie od AP w Zielonej Górze i stanu opracowania przechowywanych tam dokumentów średniowiecznych.
3. Opracowując katalog można by rozważać czy katalog ma obejmować dokumenty pochodzące tylko z zasobu wymienionych wyżej polskich archiwów państwowych (tak jak jest to robione w AP we Wrocławiu) czy także miałyby obejmować archiwa niemieckie i ich zasoby dotyczące tereny woj. lubuskiego.
4. Do rozważenia pozostało czy w katalogu lubuskim należy ograniczyć się do głębokości opisu zaproponowanego przez ośrodek wrocławski czy też stosować szerszy opis dokumentów, obejmujących listy świadków.
5. Do rozstrzygnięcia pozostała kwestia zapisu komputerowego w jakim katalog powinien zostać opracowany, a także wydany.

